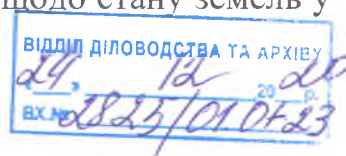


До Спеціалізованої вченої ради ДФ 17.051.014
у Запорізькому національному університеті
69600, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 66

ВІДГУК

офіційного опонента доктора юридичних наук, професора, члена-кореспондента НАПрН України, завідувача кафедри земельного та аграрного права Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого Шульги Михайла Васильовича на дисертацію Магомедової Тетяни Михайлівни на тему «Правове регулювання використання та охорони земельних ділянок для вирощування кормів для худоби», поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право»

Ступінь актуальності теми дослідження. Одним із важливих векторів наукових досліджень у вітчизняній земельно-правовій науці є розробка питань, пов'язаних із особливостями правового регулювання використання та охорони окремих категорій, підкатегорій земель чи певних груп земель, що виокремлюються за тими чи іншими критеріями. У цьому речищі землі сільськогосподарського призначення були і залишаються в епіцентрі уваги дослідників як категорія, пріоритетність якої у складі земель України закріплена на рівні Земельного кодексу. Разом із тим, серед цього розмаїття наукових праць лише незначна частина зачіпає окремі аспекти правового режиму земель для вирощування кормів для худоби. Очевидно, так само, як рілля домінує над іншими видами сільськогосподарських угідь у виробничій сфері, так і у науковому сенсі правові аспекти щодо сінокосів і пасовищ перебувають на другому плані. Тому обрання Т. М. Магомедовою для дослідження вказаної проблематики є цілком актуальним та значущим, адже, як слушно наголошує сама дисертантка, недоліки у земельно-ресурсному забезпеченні потреб тваринницької галузі накладаються на системні проблеми щодо стану земель у



державі, забезпечення сталості землевикористання, формування національної екологічної мережі.

Крім того, суттєво актуалізує обраний вектор наукових пошуків євроінтеграційний вектор розвитку законодавства України та необхідність глибокого вивчення та конструктивного залучення кращих світових практик у сфері використання та охорони кормових угідь.

На цей час комплексного дослідження окресленої тематики в науці земельного права України проведено не було, а ті наукові пошуки, аналіз яких наводить здобувачка, лише частково торкаються досліджуваної царини. У зв'язку з цим актуальність теми дисертаційного дослідження не викликає сумнівів. Варто зауважити, що ця тема чітко корелюється з пріоритетними напрямками розвитку правової науки на 2016-2020 роки, включеним до Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2016-2020 роки, зокрема, у частині правового забезпечення формування та реалізації екологічної політики, земельної та аграрної реформи в Україні.

Обґрунтованість та новизна наукових положень, висновків і рекомендацій. Наукові положення, висновки та пропозиції, сформульовані дисертанткою, своєю переважною більшістю, є аргументованими і переконливими. При їх доведенні та обґрунтуванні авторкою використано широке коло вітчизняних й зарубіжних наукових джерел з земельного, аграрного, екологічного права, а також праць представників сільськогосподарських та економічних наук, українське та зарубіжне законодавство, матеріали судової практики, статистичні матеріали. Загалом джерельну базу дослідження можна вважати достатньо репрезентативною (список використаних джерел становить 380 найменувань).

Слід відзначити, що значну увагу авторка приділила вивченню зарубіжного досвіду врегулювання відповідних правовідносин та доведенню доцільності запровадження у національному земельному законодавстві окремих положень, що засвідчили ефективність їх застосування в інших державах.

Методологічну основу дослідження становлять загальнонаукові і спеціально-наукові методи пізнання: діалектичний, аналізу та синтезу, історико-правовий, формально-логічний, порівняльно-правовий, системно-структурний та ін. Необхідне методологічне підґрунтя, комплексне опрацювання та системний аналіз наукових джерел та нормативно-правових актів в рецензованій роботі надало можливість дисертантці сформулювати власні наукові положення, висновки та рекомендації. Все це забезпечило належний ступінь обґрунтованості та достовірності отриманих результатів.

Ведення наукової дискусії відзначається належною поміркованою коректністю і аргументованістю.

Структура дисертації обумовлена завданнями та відповідає внутрішньому логічному зв'язку етапів дослідження. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, семи підрозділів, висновків до кожного розділу та загальних висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації складає 256 сторінок, зокрема основного тексту – 198 сторінок.

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено її зв'язок із науковими програмами, планами, темами, мета та задачі дослідження, його методи, об'єкт і предмет дослідження, сформульовано основні результати дисертаційного дослідження, які характеризуються науковою новизною і виносяться на захист, визначено практичне значення, наведено відомості щодо апробації отриманих результатів та кількості публікацій за темою дослідження.

Перший розділ дисертації присвячений теоретико-методологічній характеристиці правового регулювання використання та охорони земельних ділянок для вирощування кормів для худоби. Здобувачка детально аналізує наявну науково-джерельну базу за темою дисертації (підрозділ 1.1), роблячи висновок, що питання правового регулювання використання та охорони земель для вирощування кормів для худоби розглядалися переважно у межах більш загальних досліджень, що зумовлює необхідність проведення ґрунтовних наукових розробок саме у обраному дисертанткою напрямі (с. 100 дисертації). У підрозділі 1.2 висвітлено становлення правових засад, що регулюють відповідні

суспільні відносини, та розроблено на цій основі наукову періодизацію їх генезису, в межах якої виділено такі періоди: 1) зародження, виникнення перших нормативних актів, що стосувалися правового режиму таких земель (з часів «Руської Правди» до періоду визвольних змагань на українських землях); 2) радянський (з жовтня 1917 р. до 1991 р.), який включає чотири підперіоди; 3) сучасний (з 1991 р. до нинішнього часу), що охоплює два підперіоди (с. 20-21). Поняття та ознаки земельних ділянок для вирощування кормів для худоби, а також поняття і загальна характеристика змісту їх правового режиму є предметом дослідження у підрозділі 1.3. В його межах дисертантка формулює низку категоріальних висновків та пропозицій, які цілком обґрунтовано виносяться нею до положень наукової новизни. Йдеться про поняття «земельні ділянки для вирощування кормів для худоби» (с. 21, 85-86), «правовий режим земель для вирощування кормів для худоби» (с. 21-22, 101 роботи). Заслуговує на увагу пропозиція здобувачки закріпити у Земельному кодексі України поняття «високопродуктивні (культурні) пасовища та сіножаті» із встановленням для таких угідь додаткових вимог щодо їх використання, підвищення продуктивності (докорінного поліпшення) та охорони (с. 21, 86-87). Дійсно, це могло б стати нормативною основою для актуалізації уваги саме до таких угідь.

Другий розділ дослідження стосується сучасного стану правового регулювання використання земельних ділянок для вирощування кормів для худоби. У підрозділі 2.1 авторка розглядає правові форми використання таких ділянок, визначаючи це поняття як передбачену законодавством юридичну модель експлуатації відповідної ділянки, що базується на певному речовому чи зобов'язальному праві (правовому титулі) на цю ділянку та визначає конкретні особливості змісту її правового режиму із врахуванням належності до тієї чи іншої категорії земель (с. 139). Становить науковий та практичний інтерес й обґрунтована здобувачкою систематика таких правових форм (с. 22, 139 дисертації). У підрозділі 2.2 авторка зачіпає проблеми створення та використання громадських пасовищ та сіножатей, стверджуючи про необхідність затвердження на рівні Кабінету Міністрів України Положення про

порядок створення, використання та охорони громадських пасовищ і сінокосів (с. 22, с. 137-138). Серед положень наукової новизни зазначено висновок про те, що створення громадських сінокосів та пасовищ має переслідувати не лише суто господарські цілі, але й соціальні та екологічні, оскільки таким чином органи публічної адміністрації вирішували б не лише проблему задоволення населення у кормах для їх тваринницьких господарств, але й завдання оптимізації землекористування на відповідних територіях (с. 22, 128-129).

У третьому розділі дисертації, який включає два підрозділи, досліджено правові засади публічного управління щодо земельних ділянок для вирощування кормів для худоби та їх охорони. Авторка обстоює доволі слушне твердження, що перехід від поняття «державне управління» на користь концепту «публічне управління» зумовлений як зростанням ролі самоврядного управління вказаними землями, особливо у контексті реформи децентралізації в Україні, так і перенесенням акцентів на «людиноорієнтовану» модель взаємовідносин між органами публічної адміністрації та іншими суб'єктами земельно-управлінських правовідносин (с. 210). Варто підтримати здобувачку у тому, що специфіку змісту публічного управління щодо земель для вирощування кормів для худоби детермінують особливості таких земельних ділянок, по-перше, як об'єктів екосистем, по-друге, як різновиду сільськогосподарських угідь та, по-третє, як ресурсної основи для формування кормової бази для тваринництва (с. 202). Так само вбачається справедливим твердження Т. М. Магомедової про те, що при суттєвій господарській значущості земель для вирощування кормів для худоби, їх природоохоронній цінності як елементів екомережі у вітчизняному законодавстві вкрай мало положень, які акцентовано із врахуванням специфіки кормових угідь наповнюють реальним змістом вимоги до їх раціонального використання, землеустрою, охорони тощо (с. 211 дисертації).

У висновках дисертації, що мають як теоретичне, так і практичне значення, згруповані наукові висновки та пропозиції щодо вдосконалення правового регулювання використання та охорони земельних ділянок для вирощування кормів для худоби в Україні.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації. Положення дисертації достатньо повно відображені у 14-ти публікаціях, з яких п'ять наукових статей опубліковано у наукових фахових виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз, одна – у періодичному науковому виданні іншої держави, яка входить до Організації економічного співробітництва та розвитку та Європейського Союзу. Основні теоретичні положення та їх аргументація, рекомендації практичного характеру щодо удосконалення земельного законодавства України, які містяться в дисертації, апробовані авторкою на восьми науково-практичних конференціях та круглих столах. Загалом опубліковані статті та тези доповідей повною мірою відображають окремі аспекти дисертаційного дослідження.

Відсутність порушення академічної доброчесності. З аналізу змісту тексту дисертації офіційним опонентом вбачається дотримання здобувачкою вимог академічної доброчесності у повному обсязі. Дисертаційне дослідження Т. М. Магомедової містить посилання на згадані авторкою у тексті джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримано вимоги норм законодавства про авторське право; надано повну й достовірну інформацію про результати наукової діяльності, а також використані методики досліджень.

Отже, у рецензованій дисертації не виявлено ознак академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації та інших порушень, що могли б поставити під сумнів самостійний характер виконаного здобувачкою дослідження.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Разом із тим, попри те, що наукові положення, узагальнення і рекомендації, викладені у дисертації, свідчать про її належний науковий рівень, у ній мають місце певні недоліки. Деякі з розроблених у роботі висновків та пропозицій є дискусійними або такими, що потребують додаткового обґрунтування та висвітлення.

По-перше, дисертантка, виділяючи землі для вирощування кормів для худоби як міжкатегоріальну групу земель (у її формулюванні), включає до її

складу, зокрема, й земельні ділянки із земель житлової та громадської забудови (с. 21, 101 дисертації). Такий висновок видається сумнівним, оскільки йдеться не про землі у межах населених пунктів загалом, а саме про вищевказану унормовану у Земельному кодексі України категорію, яка слугує, передусім, територіальним базисом для будівництва та розміщення певних об'єктів.

По-друге, формулюючи визначення поняття «правовий режим земель для вирощування кормів для худоби» як встановлений нормами земельного, аграрного та екологічного права порядок поведінки суб'єктів щодо земельних ділянок, на яких здійснюється сінокосіння та/чи випасання худоби, що забезпечує їх стале використання, ефективне використання та підвищення екологічного, господарського і ресурсного потенціалу (с. 21-22, 207 роботи), здобувачка обходить увагою питання щодо співвідношення при цьому норм вищевказаних галузей права. Адже, очевидно, у практичній площині можуть виникати колізійні проблеми.

По-третє, дисертантка обґрунтовує низку пропозицій щодо внесення змін до Земельного кодексу України, зокрема, щодо закріплення у ньому поняття «високопродуктивні (культурні) пасовища та сіножаті», доповнення частини 2 ст. 34 абзацом другим щодо громадських пасовищ і сіножатей. Водночас, на с. 75 дисертації здобувачка наголошує, «здійснення відгодівлі худоби не обмежується землями для сінокосіння і випасання худоби, як такі землі визначені у форматі ст. 34 ЗК України». Тим не менш, авторка нічого не пропонує щодо корегування частини першої цієї статті кодексу. Бажано було б уточнити її позицію з цього питання під час процедури публічного захисту.

По-четверте, дисертантка обстоює необхідність розробки Державної та регіональних програм використання та охорони земель, які використовуються у сфері сільськогосподарського виробництва, із виокремленням окремих розділів щодо розвитку мережі кормових угідь. Як альтернативний варіант пропонується розробка Загальнодержавної програми розвитку земельно-ресурсної бази для вирощування кормів для худоби (с. 23, 210 дисертації). Водночас, авторкою не розкривається бачення структури та основних положень змісту такої Державної

програми, а також кореляції з іншими державними цільовими програмами. Вбачається, що робота тільки б виграла завдяки деталізації вказаних положень.

По-п'яте, обстоюючи ідею створення у складі центрального органу виконавчої влади у сфері сільського господарства Департаменту аграрного землекористання, здобувачка зазначає лише, що він «покликаний реалізувати державну політику у сфері раціонального використання та охорони сільськогосподарських угідь, зокрема, й кормових» (с. 23, 210-211). Виникає, однак, питання, які конкретно завдання, функції та повноваження мають бути у цієї інституції та, своєю чергою, як вони будуть співвідноситись із повноваженнями Держгеокадастру та Міндовкілля.

По-шосте, на с. 204 дисертації здобувачка робить висновок про те, що «важливим напрямом вдосконалення субінституту правової охорони земель для вирощування кормів для худоби є його насичення нормами, спрямованими на врахування змін клімату». Твердження достатньо цікаве і має суттєву актуальність на сьогодні, однак вбачається, що воно потребує більш повного розкриття, про які саме норми і про які правові інструменти йде мова.

Разом із тим, зазначимо, що наведені зауваження суттєво не впливають на загальний позитивний висновок щодо якості проведеного дослідження і можуть слугувати чинниками дискусії під час захисту дисертації.

Отже, дисертація Т. М. Магомедової на тему «Правове регулювання використання та охорони земельних ділянок для вирощування кормів для худоби» є самостійною завершеною дослідницькою роботою, в якій одержано нові достовірні та обґрунтовані результати, що у сукупності вирішують вагоме для науки земельного та екологічного права завдання, а саме здійснення комплексної теоретичної розробки питань правового регулювання використання та охорони земельних ділянок для вирощування кормів для худоби в Україні та розробку пропозицій щодо вдосконалення законодавства, яке регулює ці відносини.

Дисертаційна робота за своїм змістом та формою відповідає встановленим нормативним вимогам та профілю спеціальності 081 «Право».

Загальний висновок. Дисертаційне дослідження на тему «Правове регулювання використання та охорони земельних ділянок для вирощування кормів для худоби» відповідає вимогам, передбаченим Законом України «Про вищу освіту», Порядком проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167, а його авторка – Магомедова Тетяна Михайлівна – за результатами проведення публічного захисту заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент,

доктор юридичних наук, професор,

член-кореспондент НАПрН України,

завідувач кафедри земельного та аграрного

права Національного юридичного

університету ім. Ярослава Мудрого



М. В. Шульга

Підпис	<i>Шульга М. В.</i>
Засвідчую	<i>Шульга</i>
Нач. ВК	<i>22 к. 2020 р.</i>